

SPACEROWNIK PO KOLE I OKOLICY

Jakie tajemnice skrywają uliczki Koła oraz malownicze zaułki i ukryte zakątki powiatu kolskiego? Poznaj je z drugim, rozszerzonym wydaniem „Spacerownika”.

W nowej edycji znajdziesz 16 wyjątkowych szlaków – 6 tras miejskich oraz 10 gotowych planów na jednodniowe wycieczki po powiecie kolskim.

W samym Kole ruszysz śladami średniowiecza, dawnych mieszkańców wyznania ewangelickiego i żydowskiego oraz pisarki Stanisławy Fleszerowej-Muskat. Poznasz też trudne dzieje okupacyjnego Wartbrücken oraz klimatyczne aleje zabytkowego Cmentarza Parafialnego.

Wyprawy po powiecie zabiorą Cię do podziemi Kłodawy, romańskiego Kościelca, gotyckiego Przedcza oraz nad urokliwe Jezioro Brdowskie. Odkryjesz prehistoryczne grobowce w Wietrzychowicach, zamki, szlacheckie dwory i Bogumiłowe ścieżki w Dobrowie. Podążysz śladami Chopina, Paulinów oraz Poli Negri. Nie zabraknie też okazji do obcowania z przyrodą w dolinie Neru, czy chwili refleksji w Chełmnie.

To idealna okazja, by zachwycić się lokalną naturą, odkryć mniej znane zakątki i spojrzeć na swoją małą ojczyznę oczami turysty. Chwyć przewodnik w dłoń, zaplanuj rodzinny wypad i daj się pozytywnie zaskoczyć!

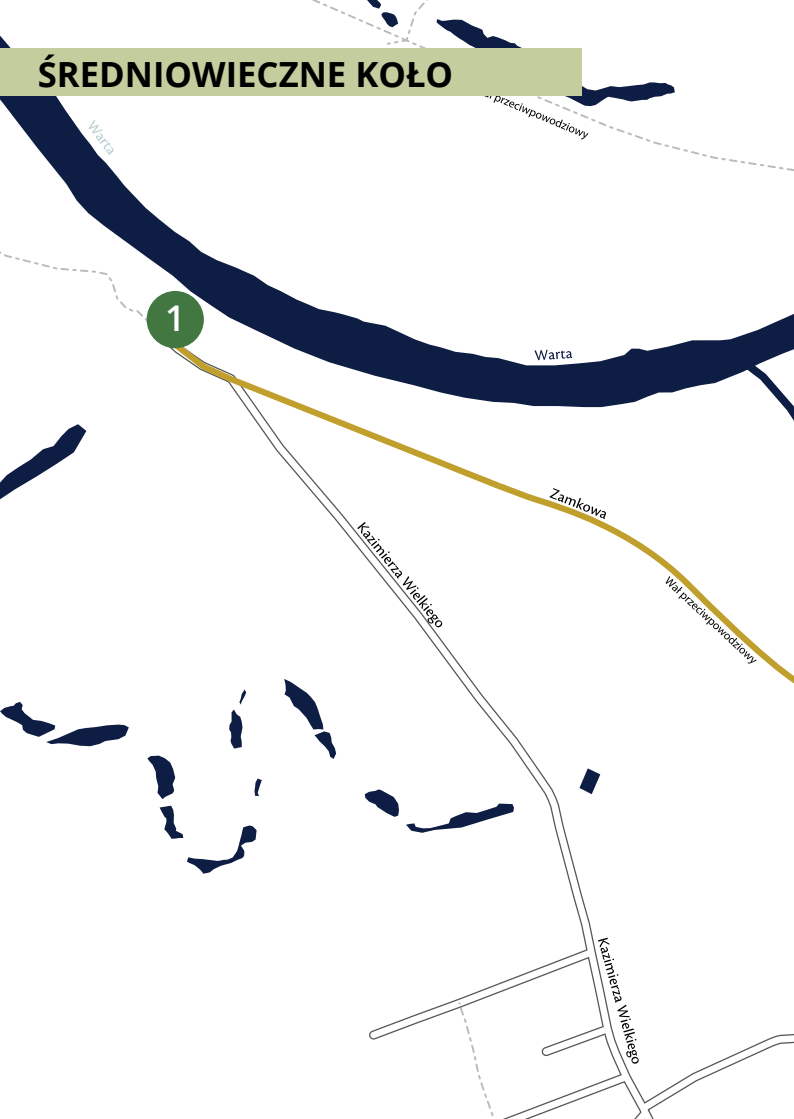
*Słowniczko Przyjaciół
Miasta Koła n/Warta*

SPIS TREŚCI

1. ŚREDNIOWIECZNE KOŁO	6
2. SPACER ŻYDOWSCY MIESZKAŃCY KOŁA	11
3. SPACER ŚLADAMI EWANGELIKÓW	15
4. WARTBRÜCKEN - KOŁO W OKRESIE OKUPACJI NIEMIECKIEJ 1939-1945	20
5. SPACER ZADUSZKOWY CMENTARZ PARAFIALNY	24
6. ŚLADAMI STANISŁAWY FLESZEROWEJ-MUSKAT „POWRÓT DO MIEJSC NIEOBECNYCH”	28
7. PODZIEMNE I NADZIEMNE SKARBY KŁODAWY	30

8. REZYDENCJE I ŚLADY ROMAŃSKIE W KOŚCIELCU	32
9. PAULINI, CHOPIN, POLA NEGRI I JEZIORO BRDOWSKIE	34
10. PREHISTORIA I PARK KULTURO- WY W WIETRZYCHOWICACH	36
11. KRÓLEWSKIE MIASTO I GOTYK W PRZEDCZU	38
12. WIELOKULTUROWE DĄBIE I PRZYRODA NERU	40
13. PAMIĘĆ I REFLEKSJA W CHEŁ- MNIE NAD NEREM	42
14. BOGUMIŁOWE ŚCIEŻKI DOBROWA	44
15. ZAMKI I SZLACHECKIE GNIAZDA (BORYSŁAWICE I CHODÓW)	45
16. OD DREWNIANYCH ŚWIĄTYŃ PO PAŁACOWE PARKI	47

ŚREDNIOWIECZNE KOŁO

ŚREDNIOWIECZNE KOŁO

Fragmety map. Najstarszy zachowany widok miasta Koła.
Źródło: Samuel Pufendorf „De rebus a Carolo Gustavo...”
1697 Norymberga

W 1252 zapis Colo pojawia się po raz pierwszy dla określenia nazwy wsi królewskiej w miejscu dzisiejszego Koła. Miasto zostało lokowane 18 lipca 1362 r. na prawie magdeburskim na wyspie rzecznej przez Jana Henryka wójta z Warty na podstawie przywileju Kazimierza Wielkiego. Chociaż czasami w literaturze wspomina się o istnieniu murów miejskich, brak na to potwierdzenia w źródłach i badaniach. Istnieje jednak prawdopodobieństwo, że od strony północno-zachodniej miasta istniały drewniane i ziemne umocnienia. W mieście znajdowały się również dwie bramy, które nie miały funkcji obronnych, ale służyły do kontroli ruchu i pobierania opłat. Brama Toruńska usytuowana była w okolicy przeprawy przez Wartę przy dzisiejszej ulicy Sta-

rowarszawskiej, natomiast druga, Kaliska, wraz z niewielkim fragmentem przylegającego muru, znajdowała się w okolicach kolskiego klasztoru.

1. Zamek

***położony jest około 3 km od centrum miasta
dojazd ul. Zamkową lub ul. Kazimierza Wielkiego***

Zamek pobudowano w zakolu Warty wykorzystując w ten sposób naturalne warunki obronne rzeki. W tamtych czasach Warta płynęła kilkoma odnogami i w niektórych miejscach całkowicie otaczała warownię wodą. Prawdopodobnie w początkowej fazie istnienia (pierwsza połowa XIV w) miała ona formę murowanej wieży-donżonu otoczonej drewnianymi fortyfikacjami lub drewniano-ziemnym wałem. Kazimierz Wielki rozpoczął rozbudowę warowni, wznosząc kamienno-ceglane mury o grubości do 2 m, w kształcie zbliżonym do prostokąta o wymiarach 30x50 m. Mury te były wzmocnione masywnymi narożnymi przyporami i posiadały blanki ze strzelnicami, a także ganek dla straży. W południowym narożniku zamku wzniesiono wieżę główną (istnieje do dziś). Zamek zabezpieczał drogę prowadzącą z Wielkopolski w stronę Łęczycy poprzez dolinę Warty, a załoga zamku miała pobierać cło na rzece. Ponadto był siedzibą starostów kolskich oraz miejsce spotkań szlachty wielkopolskiej. Po potopie szwedzkim popadł w ruinę, a częste wylewy Warty oraz mieszkańcy sprawili, że obecnie możemy obejrzeć fragmenty murów. Od lipca 2026 roku udostępniony został tras widokowy na wieżę. Z tarasu można korzystać w okresie od 1 maja do 30 września, codziennie od 11.00 do 20.00

2. Klasztor Ojców Bernardynów

ul. Klasztorna 1

Zakon bernardynów według reguły św. Franciszka został sprowadzony do Koła przez starostę kolskiego Jana Hińczę z Rogowa w 1466 r. Rozpoczął on budowę klasztoru na wyspie na rzece Warcie, który z miastem połączony był drewnianym mostem. Obecnie znajduje się w tym miejscu ul. Klasztorna, gdyż stara odnoga rzeki została zasypana. Kościół pierwotnie został wzniesiony w stylu gotyckim, a w drugiej połowie XVIII w. gruntownie przebudowany wraz z klasztorem. Część klasztoru zachowała swoją gotycką architekturę natomiast kościół trójnawowy został wybudowany w stylu barokowo - rokokowym, a całe wyposażenie wnętrza kościoła wykonali bracia zakonnicy.

3. Tablica upamiętniająca

„550 lecia Parlamentaryzmu Rzeczypospolitej” przed Kościołem Bernardynów pw. Nawiedzenia NMP

Od połowy XV w. do początków XVII w. miasto było miejscem gdzie odbywały się sejmiki generalne szlachty, poprzedzające sejmy walne. Niejednokrotnie w sejmikach uczestniczyli królowie: Władysław Jagiełło (1433), czy Kazimierz Jagiellończyk (1457-1459).

4. Fara

ul. Kościelna 10

Kościół parafialny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego jest od wielu wieków najważniejszą świątynią w mieście. Początki budowy datuje się na II połowę XIV w. kiedy pobudowano dzisiejsze prezbiterium, które wtedy stanowiło pierwotną świątynię. W późniejszych wiekach dobudowano kaplicę od strony południowej (XVI w.) i północnej (XIX w.).

Pod koniec XIX i na początku XX w. kościół przeszedł generalną restaurację, z tego okresu pochodzi obecne wyposażenie w stylu neogotyckim - główny ołtarz oraz polichromia, a także rozdzielono nawę główną dwoma rzędami filarów. Zwiedzając świątynię należy poszukać najstarszych gotyckich śladów i zabytków - charakterystyczny ornament z cegieł zendrówek; gwiazdziste sklepienie w prezbiterium wraz z dodatkowymi dekoracyjnymi żebrami i wykonana z piaskowca płyta nagrobna Jana z Grabowa starosty kolskiego i syna sławnego rycerza Zawiszy Czarnego.

5. Ratusz Miejski

ul. Stary Rynek 1

Jego początki sięgają I połowy XVI w. kiedy został wybudowany w stylu gotyckim na placu w centrum rynku дарowanym przez króla Aleksandra Jagiellończyka, z tego okresu do dziś zachowały się sklepienia krzyżowe w trzech salach na parterze oraz w piwnicach. Wielokrotnie rozbudowywany i przebudowywany uzyskał w XIX w. styl klasycystyczny. Obecny wygląd Ratusza to efekt jego odbudowy po katastrofie z 25 maja 1987 r, kiedy to zwała się wieża, niszcząc większą część budynku. Pozostała część budynku była na tyle uszkodzona, że została rozebrana. Odbudowę w klasycystycznym stylu zakończono w latach 2000-2004. Jednym z nielicznych zabytków jakie można zobaczyć odwiedzając ratusz jest dzwon wykonany w 1783 r. znajdujący się w wieży ratuszowej.

6. Kościół i Szpital Św Ducha

znajdował się na przedmieściach miasta od strony północnej, w pobliżu jednego z mostów. Najprawdopodobniej na terenie po dawnej fabryce ZREMB

Kościół św. Ducha w Kole nie posiada dokładnej daty powstania, jednak historyk zakonu bożogrobców Samuel Nakielski sugeruje, że mógł zostać założony około 1325 roku, przynależąc do Zakonu Miechowskiego. Opisuje go jako prymitywną budowlę z kamienia. Pierwsza pewna wzmianka o tym kościele pochodzi z 1419 roku. W pobliżu kościoła znajdował się szpital oraz cmentarz, na którym chowano chorych i ubogich. W 1461 roku wybuchł spór między zakonem a burmistrzem oraz radnymi miasta o patronat nad szpitalem św. Ducha, który zakończył się niepomyślnie dla zakonu. W XVIII wieku kościół zaczął popadać w ruinę, a jego drewniane elementy były mocno zniszczone. Starania odbudowy nie przyniosły poprawy, a w 1826 roku kościół został ostatecznie rozebrany.

7. Zduny

obejmowało ulice Garncarska, Zduny, Ceramiczna i Zawadzkiego oraz stadion MOSiR

Dawne miasto położone na terenie współczesnego miasta Koła, uzyskało lokację miejską w 1554 roku. Miasto było zamieszkiwane w większości przez garncarzy. W trakcie potopu szwedzkiego zostało całkowicie spalone. Do XX wieku teren pokrywały nadwarciańskie łąki.

Najstarsza pisemna wzmianka o osadnictwie Żydów w Kole pochodzi z 1432 roku. W tym też wieku ukonstytuował się kahał. Przywilej nadany przez króla Zygmunta Augusta był przełomowym dla dziejów kolskich Żydów, ponieważ pozwalał im na zamieszkiwanie i prowadzenie działalności handlowej w mieście. W roku 1793, 1860 i 1902 liczba ludności żydowskiej przekroczyła 50% ogółu mieszkańców. W latach 1937–1939 w Kole żyło 4560 Żydów.

1. Tablica upamiętniająca synagogi

ul. Nowy Rynek 4

Główna synagoga w Kole powstała w 1765 r. na Nowym Ryнку, zapewne jako kontynuacja istniejącej już wcześniej synagogi lub domu modlitwy. Najprawdopodobniej posiadała wewnątrz dwie kondygnacje, w tym górną, może mieszczącą galerię dla kobiet, dostępną dzięki schodom wewnętrznym. Została zdewastowana 20 września 1939 r. wskutek pożaru spowodowanego przez Niemców. Druga, tzw. mniejsza synagoga w Kole, powstała w 1860 roku. Znajdowała się na rogu Nowego Ryнку i ulicy Kuśnierskiej i służyła jako dom nauki (Bet Midrasz).

Historia tego miejsca zakończyła się tragicznie podczas II wojny światowej. We wrześniu 1939 roku Niemcy podpalili Synagogę Wielką, a budynek Bet Midraszu zamienili w punkt etapowy na drodze do zagłady kolskich Żydów. To stąd, w nieludzkich warunkach, tysiące mieszkańców Koła wyruszało w swoją ostatnią drogę do niemieckiego obozu zagłady Kulmhof w Chełmnie nad Nerem. Symbolem

tej tragedii stały się tysiące par butów odnalezionych w synagodze tuż po wojnie przez sędziego Władysława Bednarza.

Ocalała z wojny Synagoga Mniejsza spłonęła jesienią 1945 roku, a jej ruiny rozebrano. W latach 60 powstał Sklep meblowy, który wzniesiono bez zgody Gminy Żydowskiej. Sklep działał do pierwszej połowy lat 80. XX wieku. Obok przez pewien czas funkcjonował także dworzec autobusowy PKS.

2. Nowy Rynek

Infrastrukturę gminy tworzyły wybudowane w XIX w. przy Nowym Ryнку (Żydowskim Ryнку) dwie synagogi: tzw. wielka („pod blachą”) i mała (róg ul. Kuśnierskiej), obok znajdowała się mykwa oraz istniały szkoły żydowskie oraz siedziba dozoru bóżniczego (zarządu gminy wyznaniowej żydowskiej i – później – Judenratu). Niewykluczone, że w tej części zespołu synagogalnego zamieszkiwali przez lata rabini, kantorzy i inni urzędnicy kolskiego okręgu bóżniczego (gminy).

3. Wyznaniowa Szkoła Powszechna Jabne (Jawne)

ul. Kilińskiego 20

Założona przez Stowarzyszenie Kulturalno-Oświatowe „Jawne”. Budynek przetrwał do czasów dzisiejszych i znajduje się przy ul. Kilińskiego 20

4. Tablica pamiątkowa na Ratuszu

ul. Stary Rynek 1

Umieszczona na zachodniej ścianie Ratusza tablica poświęcona pomordowanym Żydom kolskim. Inskrypcja umieszczona na tablicy jest w języku polskim i hebrajskim.

5. ul. Starowarszawska

Jedna z ulic zamieszkiwanych przez ludność żydowską.

6. ul. Joselewicza

Józef Berek Joselewicz - polski kupiec żydowskiego pochodzenia, pułkownik wojska polskiego, oficer Legionów Polskich we Włoszech. Ulica o tej nazwie istniała w Kole przed II wojną światową.

7. Cmentarz Żydowski

pl. Narutowicza 2

(wejście od strony Miejskiego Domu Kultury)

Cmentarz żydowski w Kole znajdował się w okolicach dzisiejszego placu Narutowicza. Jego fundacja nastąpiła w połowie XVI wieku. Został zdewastowany przez Niemców w okresie drugiej wojny światowej, a po 1945 r. na jego obszarze ulokowano dom kultury i nieistniejący już dziś basen kąpielowy, który zasypano w latach 90. XX wieku.

Na przełomie XX i XXI w. teren pocmentarny uporządkowano i ogrodzono. Staraniem Ziomkostwa Żydów Koła w Stanach Zjednoczonych i Izraelu umieszczono na nim tablicę upamiętniającą. Złożono przy niej resztki macew.

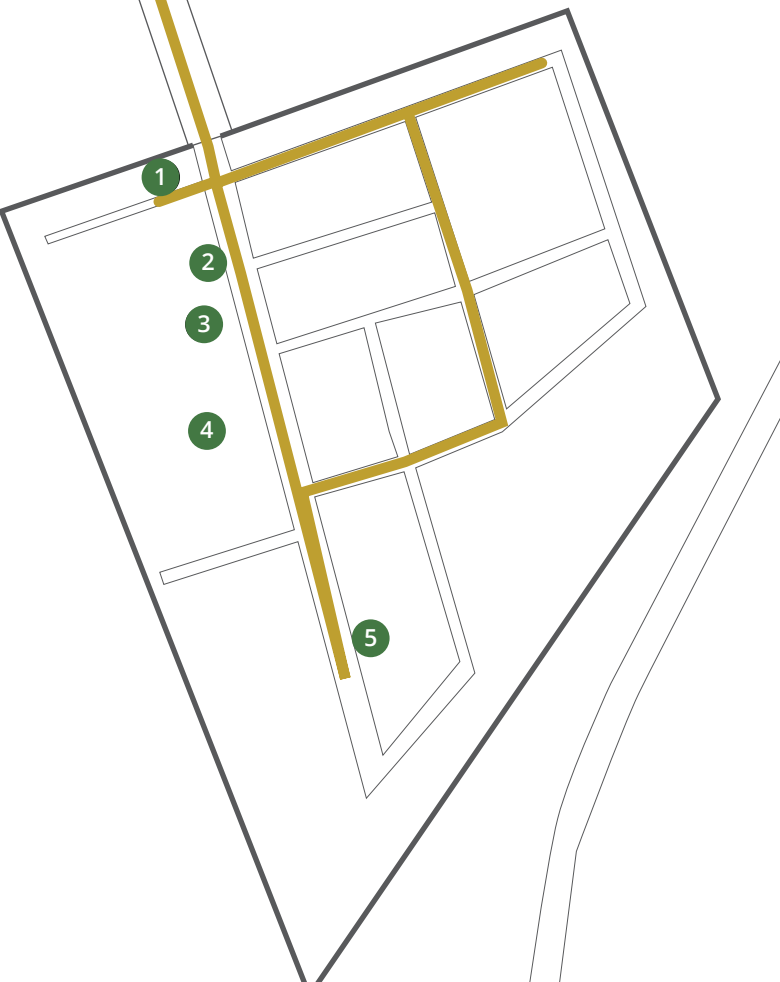
8. Kamień upamiętniający Drogę Śmierci przy Dworcu Kolejowym

Jeden z kamieni z inskrypcjami w języku polski, niemieckim i hebrajskim ustawionych w miejscach związanych z działalnością Obozu Zagłady w Kulmhof w Chełmnie nad Nerem. Inicjatorem oznaczenia tej trasy był Wilhelm Mosel.

ŚLADAMI EWANGELIKÓW

CMENTARZ EWANGELICKI

SPACER ŚLADAMI EWANGELIKÓW

Historia ewangelików na ziemi kolskiej ma swoje korzenie w XVI wieku, dokładniej w drugiej połowie XVI wieku, kiedy to powstały pierwsze zbory w Kole i okolicznych miejscowościach w wyniku wpływu Reformacji. Jednak w okresie kontrreformacji wszelkie przejawy ruchu odnowy religijnej w okolicach Koła zostały tłumione.

Ewangelicyzm ponownie zyskał na znaczeniu w czasie osadnictwa tzw. olęderskiego. Wtedy to, wśród przybyłych osadników ze Śląska, Prus i Saksonii, większość stanowili wyznawcy ewangelickiego wyznania. W roku 1816, już po Kongresie Wiedeńskim, w zaborze rosyjskim, osiedlili się w Kole sukiennicy, a w 1824 roku powstała fabryka Grunera i Knoblocha składająca się z 20 warsztatów. Dzięki dobrej koniunkturze w 1832 roku w Kole działało 65 warsztatów włókienniczych, co przyczyniło się do systematycznego wzrostu liczby ewangelików w Kole i jego okolicach.

Około roku 1840, z inicjatywy nauczyciela i kantora Karola Daniela Ochmanna, pojawił się pomysł ubiegania się o zgodę na odprawianie nabożeństw w lokalu szkolnym. Po podjęciu starań, uzyskano pozytywny rezultat, i od tego czasu raz w miesiącu odprawiano tam nabożeństwa, prowadzone przez księdza Posselta z Turku.

1. Pastorówka *ul. H. Sienkiewicza 5*

Budynek powstał w latach 1903-1904 w stylu eklektycznym z elementami klasycyzmu. Pełnił on funkcję pastorówki do aresztowania pierwszego pastora - księdza Ryszarda Paszko w 1915 roku przez okupacyjne władze niemieckie. Póź-

niej utworzono w nim szpital wojskowy, a następnie pocztę. Ponownie stał się pastorówką w roku 1923, kiedy erygowano parafię.

Po II wojnie światowej użytkowany przez różne organizacje społeczne, a od 1956 do 2013 r. przez Powiatową i Miejską Bibliotekę Publiczną w Kole. Obecnie budynek jest nieeksploatowany.

2. Kościół Opatrzności Bożej

ul. H. Sienkiewicza 3

Kościół został zbudowany w latach 1882–1883 według projektu Bronisława Schuppe'a, w stylu neogotyckim. Budowę kościoła ewangelickiego w Kole wspierał hr. Aleksander von Kreutz z Kościelca. 15 listopada 1883 roku superintendent Karol Ludwik Teichmann dokonał aktu poświęcenia kościoła. 10 czerwca 1934 roku obchodzono jubileusz kościoła, uroczystości przewodniczył Juliusz Bursche, brał w nim także udział wcześniejszy proboszcz kolski – mjr Ryszard Paszko. W styczniu 1945 roku w wyniku walk o Koło pomiędzy wojskami hitlerowskimi, a Armią Czerwoną zniszczeniu uległa wieża. Po trudnym okresie powojennym, wielu naprawach i remontach, od 1 listopada 1952 r. znów służy celom sakralnym.

3. Dom Modlitwy

ul. Kajki (wcześniej ul. Okólna)

Kolegium Kościelne wydzierzało dom od Karola Fleiszera przy ul. Okólnej 130, a 31 marca 1857 roku nabyło go za 750 rubli i przekształciło w kaplicę (Dom Modlitwy). Przez ponad 25 lat w tym obiekcie odbywały się nabożeństwa i inne działania duszpasterskie, aż do momentu wybudowania właściwego kościoła.

4. Cmentarz ewangelicki

dojazd od ul. Ks. J. Poniatowskiego

Założony w pierwszej połowie XIX w. Ogrodzony murem z cegieł, z neogotycką bramą z ostrołukowym przejazdem i dwoma furtami po bokach. Najstarsze nagrobki pochodzą z XIX w.

1. Lapidarium

do którego zostały przeniesione szczątki z Cmentarza Ewangelickiego w Szarłatowie.

2. Józef Mosz (*Kwatera X*)

Naczelnik Powiatu Konińskiego

3. Ewald Diesner (*Kwatera X*)

Długoletni Kantor Parafii Ewangelickiej w Kole, nauczyciel i wychowawca młodzieży, kierownik Szkoły Po-wszechniej nr 2 w okresie międzywojennym

4. Teofil Narzyński (*Kwatera X*)

Podporucznik 5 Pułku Legionów Wojska Polskiego

5. Karol Artur Stilter (*Kwatera VIII*)

Komisarz Ochrony Lasów

Emanuel Gottfrid Hoffman

Najstarszy istniejący nagrobek pochodzi z 1881 r.

WARTBRÜCKEN - KOŁO W OKRESIE OKUPACJI NIEMIECKIEJ 1939-1945

WARTBRÜCKEN - KOŁO W OKRESIE OKUPACJI NIEMIECKIEJ 1939-1945

2 września 1939 r. samoloty Luftwaffe zbombardowały specjalny pociąg ewakuacyjny z Krotoszyna oraz dworzec kolejowy w Kole, a 18 września miasto zostało zajęte przez Wehrmacht. Po zakończeniu działań wojennych władze niemieckie wcieliły Koło do Rzeszy Niemieckiej, do okręgu Warthegau (Kraj Warty), zmieniając nazwę miasta na Wartbrücken.

1. Schron Regelbau 668

ul. Kajki 1 (na wysokości klasztoru oo. Bernardynów)

Najłatwiej dostępny i najlepiej zachowany tego typu obiekt w Kole. Schron nie jest wkopany, można dokładnie dostrzec gabaryty tego typu konstrukcji. Schron na posesji prywatnej, oba wejścia niestety zamurowane więc nie ma obecnie możliwości spenetrowania wnętrza.

2. Ringstand 58c (tobruk)

ul. Sejmikowa (po prawej stronie, na wysokości placu manewrowego nauki jazdy)

Jeden z trzech schronów o tej konstrukcji w zachodniej części miasta. Obiekt całkowicie zasypany, widoczny jedynie otwór strzelniczy dlatego w okresie wiosna/jesień trudny do znalezienia z uwagi na gęstą roślinność.

3. Siedziba Landratury „Kreis Wartbrücken”

ul. Mickiewicza 30

Siedziba Landratury (Starostwa) mieściła się w budynku, który oddany do użytku został w 1884 r. Budynek ten wcześniej przez wiele lat pełnił funkcję Szkoły - do 1905 r. Szkoła Realna, później do 1916 r. Szkoła Handlowa. W okresie

1916-1931 Szkoła Realna, a w latach 1931-1939 Gimnazjum Towarzystwa „Oświata”.

4. Ratusz

ul. Stary Rynek 1

Miejsce egzekucji Polaków w latach 1939/1940.

5. Synagogi

ul. Nowy Rynek 4

Duża Synagoga została zdewastowana 20 września 1939 r. wskutek pożaru spowodowanego przez Niemców. Budynek Bet Midraszu (Małej Synagogi) zamienili w punkt etapowy na drodze do zagłady kolskich Żydów i zwożonych z pobliskich miast oraz getta w Łodzi. To stąd, w nieludzkich warunkach wyruszali w swoją ostatnią drogę do niemieckiego obozu zagłady Kulmhof w Chełmnie nad Nerem.

6. Hotel Deutsches Haus

ul. Stary Rynek 26

Kamienica zbudowana w poł. XIX w., Do II wojny światowej stanowiła własność rodziny Marii Jaźwińskiej. Na parterze znajdowała się wówczas restauracja, II piętro zajmował hotel.

7. Most im. Taczanowskiego.

Oddany do użytku 10.12.1938. Wysadzony przez wycofujące się oddziały Armii Poznań. Odbudowany przez Niemców w roku 1943. Ponownie wysadzony 20.01.1945 podczas walk o Koło pomiędzy Armią Czerwoną, a Wehrmachtem.

8. Zachodni przyczółek mostu

Jeden z dwóch istniejących obiektów w Polsce

Oba kolskie mosty na rzece Warcie wysadzone zostały przez wycofującą się Armię Poznań we wrześniu 1939 r. Odbudowany przez Niemców most Warszawski został wyposażony w ufortyfikowany przyczółek od strony zachodniej. Oba wejścia do obiektu zabezpieczone, obecnie brak możliwości penetracji. Zachowały się oryginalne czerpnie powietrza. Opierając się na opisie podobnych konstrukcji z tego okresu, możemy założyć, że we wnętrzu znajdują się najprawdopodobniej dwie izby dla grup saperskich oraz komory minerskie.

9. Restauracja „Riga”

skrzyżowanie ul. Toruńskiej i Sienkiewicza, naprzeciwko obecnej Kom. Pow. Policji.

Nieistniejący już budynek. To tutaj załoga niemieckiego obozu zagłady w Chełmnie n. Nerem, w kwietniu 1943 r., „świętowała” zakończenie pierwszego etapu jego funkcjonowania.

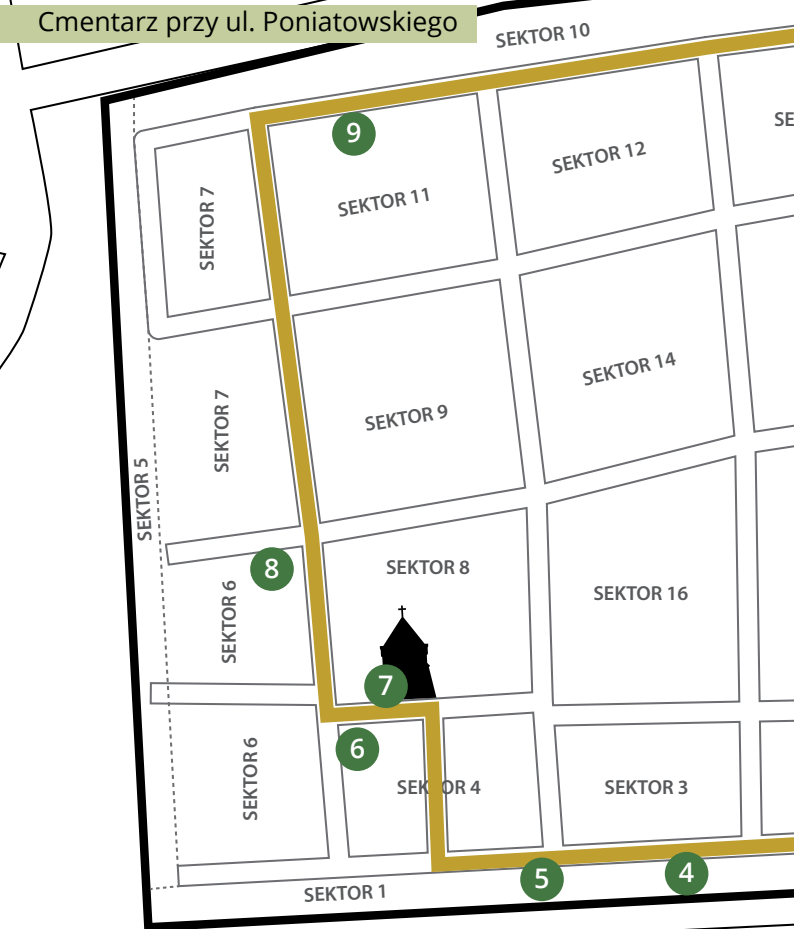
10. Sonneengartens

obecnie ul. Garncarska

W całości wytyczona i zbudowana w okresie okupacji niemieckiej. Budowa osiedla rozpoczęła się niedługo po zajęciu Koła. Nowe osiedle powstało dla niemieckich oficerów i urzędników. Głównymi budowniczymi byli Polacy, zbudowali kilkadziesiąt niemal identycznych murowanych bloków. Każdy z nich posiada schron przeciwlotniczy. Po zakończeniu II wojny światowej ulicę zamieszkali wysiedleni z Koła Polacy.

SPACER ZADUSZKOWY CMENTARZ PARAFIALNY

Cmentarz przy ul. Poniatowskiego

SPACER ZADUSZKOWY CMENTARZ PARAFIALNY

1. Lapidarium

Nagrobek Edwarda Leopolda Roli Podczaskiego - uczestnika Powstania Styczniowego 1863 r. oraz grób Michała Ostrowskiego - właściciela fabryki maszyn rolniczych w Kole, naczelnika Ochotniczej Straży Pożarnej oraz w latach 1917 - 1919 burmistrza miasta Koła, członka Sejmu Powiatowego Kolskiego.

2. Karol Szymański

Powstaniec Styczniowy 1863

3. Stanisław Pryliński

Powstaniec Styczniowy 1863

4. Czesław i Krystyna Freudenreich

Czesław - właściciel kolskiej fabryki fajansu, patriota, działacz społeczny, kulturalny i sportowy, człowiek oddany miastu i jego mieszkańcom. Jego pasję i zaangażowanie podzielała córka Krystyna. Zamordowani przez Niemców 10 listopada 1939 r.

5. Władysław Klimaszewski

Burmistrz miasta Koła w latach 1919 - 1926. Podczas wojny polsko-bolszewickiej w 1920 r. przewodniczący Obywatelskiego Komitetu Obrony Państwa w Kole.

6. Zygmunt Wawrzyniak ps. „Sęp”

Żołnierz konspiracyjnej grupy dywersyjnej (listopad 1945 r.), która działała w okresie od listopada 1945 roku

do kwietnia 1946 roku, przeprowadziła 17 akcji zbrojnych, głównie na siedziby urzędów gminy. Wytwarzała i kolportowała ulotki antykomunistyczne. Został zatrzymany w nocy z 23/24 kwietnia 1946 r., skazany w pokazowym procesie na karę śmierci 11 maja 1946 r. i stracony przez rozstrzelanie 26 maja 1946 r. w pobliżu cmentarza parafialnego w Kole.

7. Tablica na murach kaplicy cmentarnej

Upamiętniająca ofiary ludobójstwa dokonanego podczas II Wojny Światowej przez ukraińskich nacjonalistów na obywatelach II Rzeczypospolitej, głównie na Wołyniu.

8. Zdzisława Rzepka ps. "Wiesia"

Kolanka, członkini „Szarych Szeregów” i uczestniczka Powstania Warszawskiego, sanitariuszka w batalionie „Zośka”.

9. Zbiorowa mogiła ofiar nalotu lotnictwa niemieckiego w dniu 2 września 1939 r. na pociąg ewakuacyjny z Krotoszyna i dworzec kolejowy w Kole.

10. Grzegorz Mokrzycki

Wieloletni prezes Stowarzyszenia Przyjaciół Miasta Koła n/Wartą, regionalista i lokalny patriota, odznaczony przez Radę Miejską Koła tytułem honorowym „Zasłużony dla Miasta Koła”.

ŚLADAMI STANISŁAWY FLESZEROWEJ-MUSKAT „POWRÓT DO MIEJSC NIEOBECNYCH”

Stanisława Fleszerowa-Muskat wychowywała się i początkowe wykształcenie odebrała w Kole, gdzie jej ojciec - Władysław Krzycki - był kierownikiem szkoły, a później burmistrzem. Tu ukończyła Publiczną Szkołę Powszechną oraz Prywatne Gimnazjum Koedukacyjne Towarzystwa Oświata. Jako kilkunastoletnia dziewczyna publikowała swoje wiersze na łamach lokalnej „Gazety Kolskiej”.

1. Dworzec kolejowy

ul. Kolejowa 1

Budynek powstał w latach 1925 - 1928 i jest jednym z nielicznych zachowanych do naszych czasów budynków dworcowych wybudowanych po I wojnie światowej.

2. Hotel “Korund”

ul. Kolejowa 2

Obecnie Willa nad Wartą. Budynek powstał w ramach pierwszego etapu budowy Fabryki KORUND w latach 1964-1967.

3. Park Miejski im. Stanisława Moniuszki

ul. Kolejowa 1

Na terenie tego parku mieściły się korty tenisowe opisane w książce. Jest on najstarszym parkiem w Kole, pośrodku którego znajduje się okrągła altana, w której odbywają się festyny i koncerty.

4. Hotel Miejski Nr 1 w książce „Hotel Pani Wikilińskiej”

ul. Stary Rynek 26

Zbudowany w poł. XIX w., do II wojny światowej stanowiła własność rodziny Marii Jaźwińskiej. Na parterze znajdowała się wówczas restauracja, II piętro zajmował hotel. Po 1945 roku w kamienicy mieściły się Średnia Szkoła Sztuk Plastycznych, potem hotel WPGT „Kontur” w Koninie.

5. Tablica pamiątkowa na budynku Ratusza

ul. Stary Rynek 1

Tablica upamiętniając naukę Stanisławy Fleszerowej-Muskat została przeniesiona z budynku SOS-W na zachodnią ścianę Ratusza w 2021 r. W okresie dwudziestolecia międzywojennego burmistrz wraz z rodziną zamieszkiwał w mieszkaniu mieszczącym się w Ratuszu Miejskim.

6. Budynek szkoły

ul. Mickiewicza 30

Został oddany do użytku w 1884 r. Do 1905 r. mieściła się tam Szkoła Realna, później do 1916 r. Szkoła Handlowa. W okresie 1916-1931 Szkoła Realna, a w latach 1931-1939 Gimnazjum Towarzystwa „Oświata”. W okresie okupacji hitlerowskiej była to siedziba starostwa. Po wojnie znajdowała się Szkoła Handlowa, a w latach 1952-1972 Szkoła Zawodowa, a później Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy. Obecnie budynek jest własnością prywatną.

PODZIEMNE I NADZIEMNE SKARBY KŁODAWY

Dojazd: Samochód (DK92, ok. 25 min),

Rower (szlak zielony nr 3), Pociąg (stacja Kłodawa).

Czas wycieczki: ok. 7–8 godzin (samo zwiedzanie kopalni trwa ok. 2,5 h).

Kłodawska Podziemna Trasa Turystyczna

Aleja 1000-lecia 2

To jedyna czynna kopalnia soli na świecie, która udostępnia turystom trasę na głębokości 600 metrów pod ziemią. Pod ziemią można zobaczyć unikatowe złoża naturalnej różowej soli oraz odwiedzić najgłębiej położoną kaplicę św. Kingi. Wymagana wcześniejsza rezerwacja dla grup i turystów indywidualnych. Rezerwacji dokonuje się na stronie sol-klodawa.com.pl lub telefonicznie (+48 63 27 33 304 / +48 63 27 33 242).

Kościół pw. Wniebowzięcia NMP

ul. Włocławska 2

Ta barokowa świątynia z XVIII wieku słynie z bogatego wyposażenia wnętrza i rokokowych ornamentów. Budowla przylega do dawnego klasztoru karmelitów trzewickich, stanowiąc serce historycznej zabudowy miasta.

Kościół św. Fabiana i Sebastiana

ul. Cicha

Jest to zabytkowy, drewniany kościół cmentarny wybudowany w 1557 roku. Budowla reprezentuje cenny przykład dawnej architektury sakralnej i jest wpisana do rejestru zabytków. Świątynię otacza historyczna nekropolia z nagrobkami zasłużonych mieszkańców regionu.

Schron w Parku Górnika

ul. Sportowa

Niemiecki obiekt militarny z okresu II wojny światowej został udostępniony do zwiedzania i pełni funkcję izby muzealnej. Ekspozycja dotyczy wyposażenia wojskowego z okresu II wojny światowej. Obiekt udostępniany jest okazjonalnie przez Fundację Walkiria (www.facebook.com/fundacijawalkiria)

Ratusz w Kłodawie

Plac Wolności 16

Klasycystyczny budynek magistratu stanowi ozdobę dawnego Rynku, obecnie znanego jako Plac Wolności. Architektura obiektu świadczy o dawnym znaczeniu administracyjnym i handlowym tego królewskiego miasta. Jest to jeden z kluczowych punktów na spacerowej mapie historycznego układu urbanistycznego Kłodawy.

Pomnik Wojenny

Plac Wolności

Usytuowany w centralnej części placu monument upamiętnia mieszkańców Kłodawy poległych podczas II wojny światowej.

Pomnik Górnika

Plac Wolności

Monument ten stoi w centralnym punkcie miasta i upamiętnia trud wielu pokoleń pracowników kłodawskiej kopalni. Jest to popularny punkt spotkań oraz miejsce, gdzie kultywowane są tradycje górnicze regionu. Przy pomniku można poczuć silną tożsamość lokalnej społeczności nierozzerwalnie związanej z wydobywaniem soli.

REZYDENCJE I ŚLADY ROMAŃSKIE W KOŚCIELCU

Dojazd: Samochód (DK92, ok. 10 min),

Rower (szlak czerwony nr 1).

Czas wycieczki: ok. 5–6 godzin.

Pałac hrabiego Kreutza

ul. Kościelna 1

Eklektyczna rezydencja z 1889 roku zachwyca bogatą sztukaterią oraz unikatową salą balową z kolumnadą. Obecnie budynek jest siedzibą Liceum Sztuk Plastycznych. Obiekt otacza rozległy park. Aby zwiedzić pałac można skorzystać z wirtualnego spaceru (www.skanowanie.xyz/plastyk-koscielec), lub śledzić profil www.facebook.com/PlastykKoscielec aby nie przegapić informacji o możliwości zwiedzenia Pałacu. Teren wokół pałacu można zobaczyć w godzinach pracy sekretariatu Liceum Sztuk Plastycznych.

Meczet i Minaret w parku

ul. Kościelna 1 - Park Pałacowy

Te egzotyczne budowle powstały jako dekoracje parkowe mające uatrakcyjnić otoczenie rezydencji hrabiego. Ich unikatowa forma architektoniczna jest rzadkością w tej części Polski i świadczy o fantazji dawnych właścicieli. Stanowią one fascynujący przykład dziewiętnastowiecznej mody na orientalizm w sztuce ogrodowej.

Romański kościół pw. św. Andrzeja

ul. Kościelna 2

Świątynia ta jest jednym z najstarszych zabytków sakralnych w regionie, z elementami pochodzącymi z połowy

XII wieku. Romańskie prezbiterium świadczy o wczesnośredniowiecznym rodowodzie tej osady i jej administracyjnym znaczeniu. Mimo późniejszych przebudów, kościół zachował surowy, historyczny charakter przyciągający badaczy architektury.

Schron Unterstand 668

52.178494, 18.548587

Pozostałości poniemieckich umocnień Punktu Oporu Kościelec. W okolicznych lasach znajdziemy 7 żelbetowych schronów wybudowanych pod koniec 1944 roku przez wojska niemieckie. Stanowią one ciekawy przykład architektury militarnej z tamtego okresu. Obiekty zostały odkopane i wysprzątane przez pasjonatów z Fundacji Walkiria. Chcąc zwiedzić kościeleckie schrony należy zabrać ze sobą latarki i gumowce z uwagi na czasowe podtapianie tych konstrukcji.

Dwór na kopcu

ul. Kościelna 11

W pobliżu kościoła znajdują się pozostałości dawnego dworu obronnego, usytuowanego na niewielkim wzniesieniu. Przy obiekcie stoi osiemnastowieczna figura św. Jana Nepomucena, tradycyjnego patrona chroniącego przed powodzią. Jest to miejsce o dużym znaczeniu historycznym, potwierdzające średniowieczną ciągłość osadnictwa w Kościelcu.

PAULINI, CHOPIN, POŁA NEGRI I JEZIORÓ BRDOWSKIE

Dojazd: Samochód (DW270, ok. 25 min),

Rower (szlak zielony nr 3).

Czas wycieczki: ok. 6–7 go

Sanktuarium Matki Bożej Zwycięskiej

ul. Kościelna 5

Klasztor oo. Paulinów skrywa cudowny obraz namalowany w XV wieku na specjalne życzenie króla Władysława Jagiełły. Barokowa świątynia z 1758 roku jest ważnym ośrodkiem pielgrzymkowym, często nazywanym „Małą Częstochową”. Wnętrza kościoła zdobią kaplice dobudowane na początku XX wieku według projektu Józefa Dziekońskiego.

Kościół pw. św. Wojciecha

Zespół klasztorny, ul. Kościelna

Ta sakralna budowla została ufundowana przez Paulinów w 1436 roku i zachwyca bogatymi wnętrzami. Świątynia jest malowniczo położona na wysokim brzegu Jeziora Brdowskiego, co potęguje jej walory estetyczne. Stanowi ona istotne dopełnienie klasztornej grupy zabytkowej w tej historycznej miejscowości.

Dom dziadków Poli Negri

ul. Mickiewicza 19

Zachowany do dziś parterowy budynek, w którym w dzieciństwie i młodości zatrzymywała się Apolonia Chałupiec wraz z matką Eleonorą podczas letnich wakacji. Należał on pierwotnie do rodziny Kiełczewskich (dziadków aktorki). Na jego zewnętrznej ścianie umieszczono oficjalną tablicę pamiątkową.

Cmentarz Parafialny

ul. Cmentarna / ul. Królewska 1

Nekropolia ta jest miejscem wiecznego spoczynku Jakuba Krzyżanowskiego, dziadka światowej sławy kompozytora Fryderyka Chopina. Na cmentarzu znajdują się również grobowce bliskich Poli Negri oraz zbiorowe mogiły powstańców styczniowych. Spacer alejkami to doskonała lekcja historii Polski i związków regionu z wielkimi postaciami.

Jezioro Brdowskie

Plaża miejska / Tereny rekreacyjne

Jest to największy akwen w powiecie kolskim (190 ha), oferujący piaszczystą plażę i czystą wodę. Brzegi jeziora są domem dla czterech gatunków chronionych storczyków, w tym rzadkiej listery jajowatej. Akwen sprzyja aktywnemu wypoczynkowi, wędkarstwu oraz uprawianiu sportów wodnych.

Pomnik bitwy pod Brdowem 1863 r.

Tuż przy drodze i skraju lasu w miejscowości Nowiny Brdowskie. Zaledwie kilka kilometrów od centrum Brdowa znajduje się miejsce upamiętniające bitwę z okresu powstania styczniowego, która rozegrała się 29 kwietnia 1863 roku. Stoi tam głąz pamiątkowy dedykowany dowódcy oddziału powstańczego, Léonowi Youngowi de Blankenheimowi, który poległ w tym starciu. Przy monumencie ustawiono tablice informacyjne, które przybliżają turystom przebieg tej heroicznej, choć niestety przegranej przez Polaków potyczki.

PREHISTORIA I PARK KULTUROWY W WIETRZYCHOWICACH

Dojazd: Samochód (kierunek Izbica Kujawska, ok. 30 min z Koła), Rower (wymaga przejazdu przez leśne drogi; w pobliżu przebiega zielony szlak nr 3).

Czas wycieczki: ok. 5–6 godzin.

Grobowce Megalityczne

Wietrzychowice / Śmięły 8

Na terenie parku znajduje się sześć potężnych grobowców z epoki neolitu, powszechnie zwanych „polskimi piramidami”. Konstrukcje te powstały ponad 5500 lat temu i chronologicznie wyprzedzają piramidy egipskie. Służyły one jako monumentalne miejsca pochówku dla ówczesnych wodzów i starszyny rodowej.

Ścieżka Przyrodniczo-Archeologiczna

Wietrzychowice / Śmięły 8

Trasa edukacyjna prowadzi przez las, przybliżając zwiedzającym sekrety dawnych cywilizacji za pomocą tablic informacyjnych. Na ścieżce znajdują się liczne pomoce dydaktyczne, takie jak „światowidy” oraz modele przestrzenne. Jest to idealne miejsce na aktywną lekcję historii i przyrody w warunkach naturalnych.

Zielona Klasa

Wietrzychowice / Śmięły 8

Specjalnie przygotowany, zadaszony punkt edukacyjny służy grupom turystycznym jako miejsce odpoczynku i prelekcji. Wyposażona w wiatę i ławki infrastruktura ułatwia organizację spotkań na świeżym powietrzu przy samym

parkingu. Jest to punkt startowy dla większości wypraw odkrywających tajemnice grobowców megalitycznych.

Rezerwat w Gaju Stolarski - Nadleśnictwo Koło

Gaj Stolarski 2

znajduje się po lewej stronie drogi, naprzeciwko oficjalnego budynku Nadleśnictwa Koło.

Pozostałości pojedynczego, potężnego grobowca (pierwotnie miał aż 130–150 metrów długości i był największym z dotychczas odkrytych w tym regionie). Stanowisko jest ogrodzone, otoczone drzewami i leży w sąsiedztwie Jeziora Długiego.

Ścieżka edukacyjna „Leśny Parów” w Kiejszach

Szkółka Leśna Kiejsze, Kiejsze 1

Ta trasa o długości 1,6 km przebiega przez malownicze parowy oraz wzdłuż kwater szkółki leśnej, oferując bliski kontakt z dziką naturą. Przy ścieżce znajduje się stała ekspozycja dawnych narzędzi leśnych, przyrządów do żywicowania oraz różnorodnych budek lęgowych. Tablice poglądowe rozmieszczone wzdłuż szlaku pozwalają zrozumieć zjawiska zachodzące w ekosystemie leśnym, stanowiąc świetne dopełnienie spaceru.

KRÓLEWSKIE MIASTO I GOTYK W PRZEDCZU

Dojazd: Samochód (DW269, ok. 40 min).

Czas wycieczki: ok. 6–7 godzin.

Baszta Zamkowa

ul. Zamkowa 5

Budowla ta jest jedyną pozostałością po zamku wybudowanym około 1360 roku z fundacji króla Kazimierza Wielkiego. Pierwotnie pełniła funkcje obronne i więzienne, a dziś mieści ciekawe ekspozycje Muzeum Regionalnego. Z wieży roztacza się rozległy widok na panoramę miasta oraz sąsiadujące bezpośrednio z nią jezioro.

Dawny Kościół Ewangelicki

Ten neogotycki obiekt został wzniesiony przez kolonistów niemieckich w latach 1824–1828 na fundamentach dawnego zamku kazimierzowskiego. Budowla jest unikatowo połączona ze średniowieczną basztą, która po przebudowie zaczęła pełnić funkcję kościelnej dzwonnicy. Po wojnie świątynia służyła jako magazyn zbożowy, a obecnie, po gruntownej modernizacji wewnątrz, mieści prężnie działający Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury

Kościół pw. św. Rodziny

ul. Jana Kilińskiego 4

Imponująca neogotycka świątynia została wzniesiona na początku XX wieku na wzór słynnego kościoła św. Anny w Wilnie. W roku 1931 wikariuszem w tej parafii był przyszły Prymas Tysiąclecia, kardynał Stefan Wyszyński. Budowla dominuje w krajobrazie dzięki swojej strzelistej architekturze i rekordowej wysokości nawy.

Jezioro Przedeckie

promenada przyzamkowa

Płytki akwen o powierzchni 100 ha jest naturalnym źródłem rzeki Noteć. Brzegi jeziora są zagospodarowane rekreacyjnie, oferując amfiteatr oraz tereny spacerowe w cieniu zamkowych murów. Jest to doskonałe miejsce do obserwacji rzadkiego ptactwa wodnego i spokojnego odpoczynku po zwiedzaniu.

Ratusz w Przedczu

Plac Wolności

Klasycystyczny gmach magistratu pochodzi z XIX wieku i stanowi centralny element historycznego rynku. Jego architektura podkreśla miejski charakter miejscowości, która przez wieki cieszyła się licznymi przywilejami królewskimi. Budynek jest symbolem lokalnej tradycji i do dziś pełni funkcje administracyjne.

Jatki Miejskie

Plac Wolności

Te unikatowe budowle handlowe wsparte na doryckich kolumnach są rzadkim zabytkiem dawnej architektury użytkowej. Dawniej służyły lokalnym handlarzom mięsem, a dziś przypominają o dawnym rozkwicie gospodarczym Przedcza. Stanowią one ciekawy, klasycystyczny detal architektoniczny w samym sercu miasteczka.

WIELOKULTUROWE DĄBIE I PRZYRODA NERU

Dojazd: Samochód (DW473/A2, ok. 20 min)

Czas wycieczki: ok. 8–9 godzin.

Świątynie Czterech Wyznań

koło Rynku, ul. 3 Maja / Konopnickiej

Dąbie to miasto, w którym zachowały się ślady współistnienia katolików, ewangelików, żydów i baptystów. Można tu zobaczyć eklektyczny kościół św. Mikołaja, dawną synagogę oraz najlepiej zachowany w regionie zbór baptystów z 1939 roku. Takie zagęszczenie obiektów sakralnych różnych wyznań świadczy o dawnej tolerancji i otwartości miasta.

Kościół rzymskokatolicki pw. św. Mikołaja

ul. Stefana Żeromskiego 1

Zabytkowa, murowana świątynia wzniesiona w latach 1807–1809 w stylu eklektycznym według projektu znanego architekta Hilarego Szpilowskiego. Wybudowany na miejscu dawnego drewnianego kościoła, który spłonął w 1793 roku, wyróżnia się imponującym ołtarzem głównym oraz cennym obrazem „Opłakiwanie” z 1736 roku.

Kościół ewangelicko-augsburski

ul. 1 Maja 1

Ogólnodostępny z zewnątrz. Wnętrze udostępniane głównie okazjonalnie lub podczas nabożeństw.

Dawna Synagoga

ul. Marii Konopnickiej 4

Budynek dawnej synagogi (po II wojnie światowej przekształcony w dom mieszkaniowy/użytkowy) stoi po zachodniej stronie ulicy, przy skrzyżowaniu z ul. Nadrzeczną.

Zbór Baptystów

ul. Łęczycka 39

Z rynku skieruj się ul. Łęczycką w stronę wylotu na Łęczycę. Modernistyczny, ceglany budynek zboru z 1939 roku stoi po prawej stronie drogi. Ogólnodostępny z zewnątrz. Obiekt stanowi własność prywatną.

Ratusz w Dąbiu

Plac Mickiewicza 1

Klasycystyczny ratusz, wzniesiony w 1814 roku, stanowi serce zabytkowego układu urbanistycznego miasta. Na budynku znajduje się tablica pamiątkowa upamiętniająca pobyt wybitnego działacza oświeceniowego Stanisława Staszica w 1825 roku. Gmach do dziś pełni funkcje administracyjne, będąc symbolem lokalnej tradycji i ciągłości historycznej miejscowości.

Lapidarium

Pasaż pieszy przy Placu Mickiewicza / ul. 3 Maja

Jest to kompleks pięciu monumentów zlokalizowanych wzdłuż pasażu łączącego Plac Mickiewicza z placem przykościelnym. Upamiętnia ono mieszkańców Dąbia i okolic, którzy padli ofiarą okrucieństw wojny oraz hitlerowskiej okupacji. To miejsce refleksji, pozwalające w ciszy oddać hołd osobom zamordowanym i zasłużonym dla lokalnej wolności.

Kamień i Studnia św. Bogumiła

rejon ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego / ul. Cmentarnej

Miejsce to wiąże się z ludową legendą o lokalnym patronie, który miał tu odpoczywać podczas podróży do swoich włości. Studni od wieków przypisuje się cudowne właściwości

lecnicze, a sam kamień stanowi tradycyjny cel lokalnych pielgrzymek. Obiekt znajduje się w spokojnej okolicy naprzeciwko cmentarza parafialnego i jest ważnym punktem kultu religijnego w regionie.

Ścieżka edukacyjna „Grabina”

Uroczysko Leśne Grabina, wejście od ul. Leśnej 9

Trasa ta prowadzi przez uroczysko leśne o powierzchni 259 ha, położone bezpośrednio nad gorącymi źródłami termalnymi. Na ścieżce rozmieszczono dziesięć tablic informacyjnych opisujących bogatą florę doliny Neru oraz jedyny w gminie pomnik przyrody – głaz narzutowy. To idealne miejsce na spacer wśród rzadkich gatunków roślin i relaks na łonie dzikiej natury.

Dąbskie Błota

pradolina rzeki Ner (dostępny od ul. Nadrzeczej)

Ten użytek ekologiczny chroni cenne przyrodniczo łąki i torfowiska położone w pradolinie rzeki Ner. Jest to ostoja dla wielu rzadkich gatunków ptaków wodno-błotnych oraz chronionych roślin, w tym storczyków. Teren ten pozwala poczuć naturalną dzikość nadnerzańskich krajobrazów w bezpośrednim sąsiedztwie miasta.

Dojazd: Samochód (ok. 20 min drogą w stronę Dąbia).

PAMIĘĆ I REFLEKSJA W CHEŁMNIE NAD NEREM

Czas wycieczki: ok. 4–5 godzin (czas zwiedzania samych miejsc pamięci to 90–150 min).

Muzeum Obozu Zagłady Kulmhof

Chełmno 59A

Placówka ta dokumentuje tragiczne losy ofiar pierwszego niemieckiego ośrodka natychmiastowej zagłady utworzonego w 1941 roku. Muzeum gromadzi poruszające przedmioty osobiste ofiar oraz dokumenty odsłaniające mechanizm działania obozu. Jest to miejsce o szczególnym znaczeniu dla pamięci narodowej, odwiedzane corocznie przez tysiące ludzi z całego świata.

Muzeum otwarte od wtorku do niedzieli (poniedziałki nieczynne). Godziny otwarcia: sezon letni (kwiecień – wrzesień) w godz. 9:00–17:00; sezon zimowy (październik – marzec) w godz. 9:00–15:00. Ostatnie wejście 30 minut przed zamknięciem. Możliwość wypożyczenia audiodoprzewodnika.

www.chelmno-muzeum.eu/

Las Rzuchowski

Uroczysko Las Rzuchowski przy drodze wojewódzkiej DW473

Teren masowych mogił, przez który prowadzi nowa ścieżka edukacyjna wyposażona w tablice z kodami QR. Znajduje się tu monumentalny pomnik oraz kwatery upamiętniające około 200 tysięcy zamordowanych więźniów. Miejsce to skłania do głębokiej zadumy i cichej modlitwy nad tragicznymi wydarzeniami II wojny światowej.

Kościół w Chełmnie

Chełmno 30

Zabytkowa świątynia rzymskokatolicka znajduje się w miejscowości o bardzo dawnym, wczesnośredniowiecznym rodowodzie. Obiekt ten jest wpisany na szlak gotycki powiatu kolskiego i świadczy o historycznej ciągłości lokalnej społeczności. Po wizycie w muzeum i lesie kościół oferuje

przestrzeń do spokojnej, duchowej refleksji.

Z zewnątrz ogólnodostępny całą dobę. Wnętrze świątyni jest otwarte podczas nabożeństw (msze św. odbywają się w niedziele oraz wybrane dni robocze).

BOGUMIŁOWE ŚCIEŻKI DOBROWA

Dojazd: Samochód (ok. 15 min), Rower (szlak czerwony nr 1 lub Nadwarciański Szlak Rowerowy).

Czas wycieczki: ok. 5–6 godzin.

Pustelnia św. Bogumiła

Przedłużenie ul. św. Bogumiła (ok. 800 m na południowy zachód od Sanktuarium)

Drewniany kościółek stoi w miejscu, gdzie według tradycji przez 12 lat żył i zmarł średniowieczny arcybiskup Bogumił. To niezwykle klimatyczne miejsce otoczone jest malowniczymi rozlewiskami rzek Warty i Teleszyny. Wewnątrz można znaleźć relikwie oraz studzienkę z wodą, której wierni od wieków przypisują moc uzdrawiania.

Muzeum Przedmiotów Gospodarstwa Minionej Epoki

Miejsce usytuowane jest w centrum miejscowości, w bliskiej odległości od Sanktuarium i Szkoły Podstawowej

Unikatowa kolekcja dawnych narzędzi rolniczych i sprzętów domowych została zebrana i udostępniona przez mieszkańców. Dzieci mogą tu zobaczyć, jak działał dawny magiel lub własnoręcznie zważyć cukierki na starej wadze sklepowej. Muzeum tętni lokalną pasją i jest doskonałym przykładem oddolnej ochrony wiejskiego dziedzictwa kulturowego. Wstęp jest bezpłatny, ale wizytę należy umówić telefonicznie ze Stowarzyszeniem DOM www.dobrowdom.pl

Sanktuarium Świętej Trójcy

ul. św. Bogumiła 2

Barokowa świątynia z XVIII wieku w 2006 roku zyskała oficjalne miano sanktuarium patrona regionu. Wnętrze skrywa cenny relikwiarz oraz zabytkowe ołtarze bogato zdobione rzeźbami i malowidłami. Kościół stanowi duchowe centrum Dobrowa i jest ważnym punktem na mapie pielgrzymkowej Wielkopolski.

Nadwarciańskie Wały

Najlepszy punkt startowy znajduje się tuż za Pustelnią św. Bogumiła, gdzie droga gruntowa dochodzi bezpośrednio do wału. Szerokie wały przeciwpowodziowe wzdłuż rzeki oferują doskonałe warunki do spacerów oraz dalekich wycieczek rowerowych. Z ich szczytu roztaczają się przepiękne panoramy na dzikie tereny zalewowe Doliny Środkowej Warty. Jest to idealna trasa dla osób szukających przestrzeni, kontaktu z naturą i pięknych krajobrazów nadrzecznych.

ZAMKI I SZLACHECKIE GNIAZDA (BORYSŁAWICE I CHODÓW)

Dojazd: Samochód (ok. 20 min), Rower (lokalne drogi asfaltowe i szutrowe), Pociąg (stacja Barłogi oddalona o ok. 2 km od Borysławic).

Czas wycieczki: ok. 5–6 godzin.

Ruiny Zamku w Borysławicach Zamkowych

Borysławice Zamkowe

Malownicze ruiny gotyckiego zamku obronnego z XV wieku są położone na nizinie nad rzeczką Rgilówką. Do dziś za-

chowały się fragmenty murów obwodowych i wieży bramnej, które wspaniale prezentują się wśród pól. Zamek był własnością prywatna prymasa Polski, Wojciecha Jastrzębca. Służył on na dworze Władysława Jagiełły, był kanclerzem królowej Jadwigi. Brał udział w negocjacjach z Krzyżakami. Po śmierci biskupa zamek przechodził w ręce kolejnych rodzin, aż uległ prawie całkowitemu zniszczeniu podczas potopu szwedzkiego. Obecnie jest własnością prywatną i można go oglądać tylko z daleka. Z tym miejscem wiąże się romantyczna legenda o duchu Białej Damy, która ma błąkać się po zamkowych murach.

Kościół w Borysławicach Kościelnych

Borysławice Kościelne 27

Sąsiednia miejscowość skrywa drewniany kościółek pw. Wniebowzięcia NMP z 1759 roku, wpisany do rejestru zabytków. Wnętrze świątyni zachowało cenne barokowe ołtarze oraz unikatową polichromię z motywami kujawskimi. Budowla harmonizuje z wiejskim krajobrazem i stanowi ważny punkt lokalnego dziedzictwa sakralnego.

Pałac w Chodowie

Chodów 16

Neoklasycystyczna rezydencja z 1852 roku wyróżnia się charakterystycznym ryzalitem i dachem ozdobionym sygnaturką. Obiekt wybudowany przez rodzinę von Treskow zachował swój szlachecki majestat mimo upływu lat. Pałac położony jest na skraju rozległego parku krajobrazowego, w którym dominują sędziwe drzewa. Brak możliwości zwiedzania wnętrza, pałac stanowi własność prywatną.

Modrzewiowy kościół w Chodowie

Chodów

Niezwykła drewniana świątynia pochodząca z 1387 roku jest jednym z najstarszych takich obiektów w okolicy. Surowa architektura modrzewiowych ścian w połączeniu z historią sięgającą XIV wieku tworzy niepowtarzalny klimat. Tuż obok rośnie prastary, 600-letni dąb o imponującym obwodzie pnia wynoszącym 9 metrów.

OD DREWNIANYCH ŚWIĄTYŃ PO PAŁACOWE PARKI

Dojazd: Samochód (ok. 40 min łącznej jazdy), Rower (Niebieski Szlak Rowerowy nr 2 do Grzegorzewa, dalej lokalne drogi gminne),

Czas wycieczki: ok. 4,5 – 6 godzin.

Kościół pw. Wniebowzięcia NMP (św. Mikołaja)

ul. Kościelny 5a

Ta oszalowana pionowo świątynia z 1776 roku jest największym drewnianym kościołem w całym powiecie kolskim. W barokowym wnętrzu szczególną uwagę zwraca pięć ołtarzy oraz późnogotycka chrzcielnica z początku XVI wieku wykonana z piaskowca. Obiekt otaczają sędziwe kasztanowce, lipy i klony, które podkreślają jego wyjątkowy, zabytkowy charakter.

Rynek w Grzegorzewie

pl. Tysiąclecia Państwa Polskiego

Miejscowość zachowała dawny układ urbanistyczny z dużym, prostokątnym rynkiem noszącym nazwę placu Tysiąclecia Państwa Polskiego. Przeważa tu niska, parterowa zabudowa, w znacznej części drewniana lub wzniesiona z lokalnych łupków wapienia. W ścianę gmachu urzędu

gminy wmurowano tablicę poświęconą Polakom poległym i pomordowanym w okresie II wojny światowej.

Kościół pw. św. Jakuba Apostoła

Wrząca Wielka 83

Ta neogotycka budowla z 1888 roku stanowi istotny punkt orientacyjny w krajobrazie miejscowości. Według lokalnych przekazów, w jej wnętrzu przechowywane są trzy wcześnieobarokowe ołtarze, które uratowano z pożaru jednego z kościołów w pobliskim Kole. Świątynia jest dostępna dla wiernych i turystów w czasie nabożeństw, oferując chwilę wyciszenia w historycznym otoczeniu.

Pałac klasycystyczny i ruiny dworu obronnego

Wrząca Wielka 41

Odrestaurowany pałac z przełomu XVIII i XIX wieku stanowi obecnie prywatną rezydencję, którą można podziwiać jedynie z zewnątrz. Tuż obok, w obrębie dawnego parku dworskiego, znajdują się malownicze ruiny XV-wiecznego rycerskiego dworu obronnego. Spacer alejkami parku pozwala na obejrzenie obu obiektów i poczucie atmosfery dawnej siedziby szlacheckiej.

Kościół pw. św. Bartłomieja Apostoła

Osiek Wielki 87

Obecna murowana świątynia w stylu neogotyckim powstała w 1890 roku na miejscu starszych, drewnianych budowli sakralnych. Za kościołem zlokalizowane jest lapidarium upamiętniające ważne wydarzenia historyczne, w tym rocznicę wybuchu II wojny światowej. Na pobliskim cmentarzu warto odszukać grób księdza Felicjana Stasiakowskiego, założyciela lokalnej OSP zamordowanego przez Niemców w 1914 r.

Okładka:

Zdjęcia z okładki

Źródło: www.polona.pl

Opracowanie merytoryczne:

Olga Głowacka

Tomasz Nuskiewicz

Konrad Kołodziejski

Opracowanie graficzne i skład:

Olga Głowacka

Druk:

Presilo Studio s.c.

62-600 Koło, ul. Przemysłowa 21

studio@presilo.pl

tel. 63 26 26 320

www.presilo.pl

Wydawca:

Stowarzyszenie Przyjaciół Miasta Koła n/Wartą

www.przyjaciolmkola.pl

 /spmknw

Zadanie publiczne o tytule: Spacerownik po Kole
i okolicy współfinansowane jest przez Starostwo Powiatowe w Kole

